

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра музичного мистецтва

Виконавська підготовка за фахом (вокал)

**Методичні рекомендації до організації самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання
Спеціальності 025 «Музичне мистецтво»**

Мукачево
МДУ 2022

УДК 378.016:78.071(072)(075.8)

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету*

протокол №__ від _____ 2022 р.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри музичного мистецтва

протокол №__ від _____ 2022 р.

Рецензент

Куцин Е.К. – доктор філософії, завідувач кафедри теорії і методики музичної освіти МДУ

М 54

Виконавська підготовка за фахом (вокал): методичні рекомендації до організації самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 025 «Музичне мистецтво» / укладач О.І. Габель. – Мукачево: РВЦ МДУ, 2022. – 20 с. (1 др. арк.)

У методичних рекомендаціях розглядаються загальні основи постановки і виховання співацького голосу здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 025 «Музичне мистецтво» у класі сольного співу. У методичному виданні розкриваються основні типи дихання та методи їх вироблення, умови формування вокального слуху співака, методичні аспекти формування атаки звуку, тембру голосу, обґрунтовуються методичні засади вдосконалення кантиленного співу. Методичні рекомендації покликані сприяти формуванню, активізації та розвитку вокальних навиків співаків, необхідних для яскравого сценічного професійного самовираження, розвитку творчого мислення та художньо-образних уявлень. Методичне видання є корисним для здобувачів у класі вокалу в контексті самостійного опрацювання навчальної дисципліни «Виконавська підготовка за фахом (вокал)», а також викладачам сольного співу у ЗВО.

© МДУ, 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
<i>Змістовий модуль 1. Основи постановки і виховання голосу співака.....</i>	6
1.1. Типи співацького дихання. Методи вироблення правильного типу дихання. Імпеданс.....	6
1.2. Умови формування змішаного механізму голосоутворення. Формування вокального слуху співака.....	8
1.3. Атака звуку. Тембр голосу.....	10
1.4. Поняття «опора звуку». Методи вдосконалення кантилени.....	12
<i>Змістовий модуль 2. Методологія самостійного навчання сольного співу...15</i>	15
2.1 Виховання інтонаційного самоконтролю у процесі співу.....	15
Критерії оцінювання завдань для самоконтролю до організації самостійної роботи здобувачів у класі вокалу.....	17
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	18

ПЕРЕДМОВА

Викладання сольного співу у закладах вищої освіти педагогічного спрямування відіграє подвійне значення та містить вагоме навантаження. Адже саме викладач не тільки повинен донести здобувачу освіти необхідний матеріал як теоретичний, так і практичний, а ще й навчити його усвідомлено та професійно подавати цей матеріал в подальшому на своїх лекціях.

Разом з цим від початку навчання викладачу необхідно розвивати у здобувачах відчуття самоконтролю: вміння чути й аналізувати свої недоліки у процесі звукоутворення, прагнення чистої інтонації та чіткого ритмічного відтворення.

На нашу думку, центровими завданнями дисципліни «Виконавська підготовка (сольний спів)» є: насамперед, розкриття та максимальний розвиток природніх властивостей голосу здобувача. Тут дуже важливо місце належить саме розкриттю таланту даної людини – не старатись зробити його голос подібним до чийогось, або, як, на жаль досить часто трапляється у практиці, «підтягнути» здобувача під себе, викладача, а саме знайти родзинку у його тембральному забарвленні, у його голосі та розвивати саме ці аспекти, що дійсно потребує клопіткої викладацької праці. Звісно, дуже важливим є оволодіння прийомами вокальної техніки, виразністю звуку, що неможливо без усталеного вокального дихання. Крім фізіологічних навиків, для кращого розуміння окремих творів і музичної спадщини загалом, потрібно дати необхідні знання про вокал в цілому. Тобто здобувач, спрямуванням якого є, наприклад, академічний вокал, повинен оцінювати і бачити його у співвідношенні з естрадним, народним та джазовим вокалом. Тільки особистість з широким кругозором зможе виховати у собі відмінний художньо-виконавський смак, що є необхідною складовою всебічно розвинутого педагога в майбутньому.

Специфіка професійного виховання майбутнього викладача та сольного виконавця полягає в охопленні різноманітних аспектів його творчої життєдіяльності, різнобічному формуванні його особистості у широкому розумінні цього слова. Перевагою для майбутнього фахівця, як артиста є талант, натхненний колоритом та невичерпними духовними цінностями рідного народу. Тому важливим аспектом у навчальному процесі є використання творчих національних традицій української пісенної культури, вивчення фольклорно-етнографічного репертуару багатой спадщини України та досягнення майстерності і реалізації свого творчого потенціалу у виконанні української пісні.

Важливими є також супутні дисципліни, які допоможуть сформувати становлення майбутнього фахівця – «Акторська майстерність» та «Основи сценічних рухів». Акторська майстерність допомагає розуміти свій психологічний стан, контролювати його і відобразити градації цього стану в голосі, що є невід'ємною частиною втіленню художнього образу і подачі настрою твору (як академічного жанру, так і естрадного) глядацько-слухацькій аудиторії на сцені.

Важливою аспектом у класі сольного співу є охорона здоров'я голосу, вміння поважати свій голос та розуміти, що це інструмент, який на відміну від інших музичних інструментів знаходиться всередині людини і є пайбільш вразливішим за решту. Інструмент, на який впливає стан людини, настрої, занепокоєність чи навпаки спокій. Любов до власного голосу, сприйняття його таким, який він є, без бажання бути схожим на голос якогось виконавця чи іншої особистості, саме бажання розкрити і полюбити свій власний голос і є необхідним плацдармом для виховання всебічно розвинутої, самодостатньої особистості майбутнього виконавця та педагога.

Метою та завданням методичних рекомендацій є:

- створення загальнонаукової основи, на фундаменті якої базуватиметься система виховання фахівців вокального мистецтва;
- формування професійних компетенцій, вмінь і навичок майбутніх співаків у процесі вокально-теоретичної підготовки здобувачів в контексті застосування інноваційних форм та методів роботи. Навчання вокалу включає в себе два аспекти: технічний – формування співацького апарату і вміння користуватися ним, і художній – виховання митця-інтерпретатора з високим рівнем особистої та виконавської культури;
- розкриття та розвиток природних властивостей голосу здобувача в повному діапазоні та найкращому тембровому забарвленні;
- оволодіння прийомами вокальної техніки, емоційно-динамічною виразністю звуку на основі професійного усталеного дихання, формування вокальних навичок;
- оволодіння прийомами звукового відображення різних відтінків психологічного стану людини;
- оволодіння музичною термінологією;
- здатність до вміння осмислювати та виконувати вокальний твір в синтезі музики, слова та акторської виразності;
- оволодіння вмінням професійного спілкування зі слухачем;
- вміння професійно володіти звукопідсилювальною апаратурою;
- здатність до опанування самостійного професійного розспівування;
- здатність до вирішення проблеми вокально-педагогічного репертуару, збагачення його для майбутньої практичної роботи;
- вміння любити та поважати свій голос, дотримуватись усіх норм та правил охорони здоров'я та працездатності вокального апарату.

Критерієм ефективності виховання співака у закладах вищої освіти є підготовка спеціаліста, який володіє технічними та вокально-виразовими засобами, що підкорені втіленню образу виконання, мають високий рівень культури та сценічної поведінки.

Змістовий модуль 1. Основи постановки і виховання голосу співака

1.1. Типи співацького дихання. Методи вироблення правильного типу дихання. Імпеданс

«Мистецтво співу це мистецтво дихання» - так стверджували майстри старої італійської школи. І до сьогодні цей постулат зберігся в незмінному вигляді. Існує декілька видів співацького дихання – ключичне чи верхнє, грудне, грудочеревне (або його називають ще нижньо-реберно-діафрагмальним) та брюшне (у чоловіків) [14].

Історія вокального мистецтва і сучасна педагогічна практика засвідчують, що гарне професійне звучання можливе при будь-якому із названих типів співу. Адже завдання дихальних органів під час співу — це точно скоординоване з іншими відділами голосового апарату подання дихання — натренованість, виробленість співочого видиху. Вибір типу дихання повинен зумовлюватися розумінням зручності і якості звучання, а не упередженою думкою про необхідність розвивати визначений, нібито найвигідніший тип дихання. Досвідчений співак дихання витрачає економно. Воно може бути подане за допомогою будь-якого відділу видихальних м'язів. Проте, одна умова завжди має виконуватися: координацію дихання зі звуком необхідно досягати поступово та послідовно в одному напрямі: не можна сьогодні співати на черевному подихові, а завтра на ключичному.

Є підстави вважати, що нижньо-реберно-діафрагмальне дихання створює оптимальні умови для діяльності діафрагми: при цьому типі дихання площа прикріплення діафрагми збільшується, унаслідок чого її тонус підвищується. Більшість співаків співають на цьому типі дихання. Крім того, дихання може варіюватися в межах виробленого типу в кожного співака по-різному, залежно від характеру звучання твору. Ліричний стиль виконання звичайно потребує вищого типу дихання. Драматичні твори потребують низького, щільнішого дихання.

Не стільки важливий тип вдиху, скільки організація видиху. Тут вироблені загальні правила:

- по закінченні фрази надлишок подиху корисно видихнути раніше, ніж розпочати новий вдих;
- видих повинен бути активним.

Необхідною умовою вокального осягнення здобувача є здійснення спокійного та короткого вдиху і повільного видиху, взяття дихання залежно від змісту фрази пісні, речення, вокального твору загалом. Корисним прийомом у роботі над співацьким диханням є відчуття легкого позіхання на вдиху, який розширює гортань, готує форму резонаторів і регулює роботу гладкої мускулатури трахеї та бронхів. Невимушеність співацького руху, його динаміка і глибина – обов'язкова умова органічного співу.

Від типу атаки залежить співацька техніка та створення художнього образу. Рекомендується м'яка атака звуку, без «під'їздів».

Викладач сольного співу (вокалу) повинен пам'ятати: одна із важливих умов виховання правильного співацького дихання – правильна природна співацька постава – положення корпусу, голови, рота під час співу.

Важливий чинник формування основ вокальної культури – визначення поняття імпедансу.

Імпеданс (лат. *impeditio*, що означає «перепона») – це акустична протидія, яку відчують голосові зв'язки з боку рото-глоткового каналу. Імпеданс знімає частину навантаження з голосових зв'язок, що коливаються в їх «боротьбі» з проривним підзв'язковим тиском. Величина імпедансу залежить від довжини рото-глоткового каналу, наявності в ньому звужень, форми порожнини [3]. Для дитячих голосів, які мають маленькі голосові зв'язки, характерний невеликий імпеданс. У процесі співу із закритим ротом утворюється дуже сильний імпеданс, що допомагає голосовим зв'язкам в їх протидії підзв'язковому тиску. У процесі занять можна спостерігати, що настає час, коли спів здобувача стає легшим, а голос починає звучати повноцінно, монолітно та красиво, природно – це і є моментом встановлення найкращої відповідності між резонаторною системою надставної трубки та джерелом звуку – голосовою щілиною.

Створення імпедансу – це найважливіший прийом у постановці голосу. Коли встановлено цей механізм, співак отримує можливість за порівняно малих затрат енергії голосових зв'язок отримувати надзвичайно великий акустичний ефект. Напрацювання цього прийому має надважливе значення у процесі навчання сольного співу.

Контрольні запитання та завдання

1. Назвіть і охарактеризуйте типи дихання у співі.
2. Що таке вдихальна позиція?
3. Дайте визначення опори дихання.
4. Що таке в'ялий та форсований звук?
5. Поясніть поняття імпедансу.
6. Що таке опора звуку?
7. Що таке співацька опора?

Рекомендована література:

1. Овчаренко Н. Основи вокальної методики: науково-методичний посібник / Н. Овчаренко. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 116 с.
2. Юцевич Ю. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу / Ю. Юцевич. – Київ, 1998. – 160 с.

1.2. Умови формування змішаного механізму голосоутворення. Формування вокального слуху співака

Змішаний механізм голосоутворення є надзвичайно важливим для формування неповторного тембру майбутнього співака. Цей механізм застосовує не один регістр людського голосу.

Умови його формування такі:

1. Невимушеність звукоутворення, найбільша свобода і зручність співу.
2. Правильний вибір висоти тону, з якого починається вокальна робота зі здобувачами, діапазону і теситури, в яких здійснюється співацький процес.
3. Вибір на початку роботи відповідного голосного і доцільна послідовність включення в подальшу роботу останніх фонем та їх сполучень. Як показує практика, на цьому етапі вокальної роботи є важливий індивідуальний підхід у контексті специфіки побудови артикуляційного апарату.
4. Поступове оволодіння основними прийомами дихання практичне, не вдаючись в жодні фізіологічні та анатомічні пояснення. Викладач може сам проілюструвати швидкий і мінімальний вдих, який виникає, коли ми несподівано перелякались або швидко говоримо «ах», втягуючи при цьому повітря, або це природне стогнання, коли функція діафрагми включається в роботу природно. Головними критеріями в цій роботі має бути природність і зручність для кожного конкретного індивідууму. Одним із найцінніших якостей співацького голосу є присутність високої співацької форманти, яка надає голосу легкості та польотності.

Таким чином, теорія і досвід підтверджують, що формування змішаного голосоутворення з раннього етапу занять створює великі перспективи для виявлення високої співацької форманти в спектрі голосу майбутнього співака-виконавця. Голос може розвиватись правильно тільки в тих випадках, коли використовуються природні можливості даного голосу саме в цей час, а не його перспектива у майбутньому.

Керування процесом голосоутворення здійснюється за допомогою цілої системи зворотного зв'язку. На основі аналізу відчуттів встановлюється зв'язок між акустичним результатом і способом його досягнення. Аналіз відчуттів – це єдиний спосіб судження про те, як працює голосовий апарат, і керування його роботою. Не тільки аналізувати звучання голосу, але й уявляти собі його роботу під час співу, відчувати, що відбувається в голосовому апараті, – це і є **вокальний слух**, яким повинен володіти кожний співак.

Вокальний слух розвивається поступово, по мірі засвоєння вокальної техніки.

Як зауважував відомий лікар І. Сеченов на рахунок розвитку м'язових відчуттів у співака: «...Людина, яка вміє співати, знає, як відомо, наперед, тобто раніше моменту утворення звуку, як йому встановити всі м'язи, які керують голосом, щоб відтворити визначений і раніше намічений музичний тон; він може навіть м'язами, без допомоги голосу, заспівати, так би мовити, для своєї свідомості, яку завгодно знайому пісню» [14].

Вокальними рухами керує комплекс органів відчуття. У зв'язку з цим кожний співак не тільки чує внутрішнім слухом звучання, яке збирається створити, але і відчуває його.

За висловом французького дослідника Рауля Юссона, «... кожний співак має внутрішню «тілесну схему вокального звучання», в яку входять різноманітні відчуття від різних органів і частин голосового апарату. Добре розвиваються тільки ті відчуття, на які звертається достатня кількість уваги...» [14]. Активність, зосередження уваги на діяльності будь-якого аналізатора веде до переважного розвитку саме цього аналізатора в їх загальному комплексі.

Контрольні запитання та завдання

1. Розкрийте зміст поняття «вокалізація».
2. Поясніть, який музичний матеріал є основним (традиційно) для формування та розвитку вокально-технічних навичок. Яких педагогічних умов необхідно дотримуватись при його застосуванні?
3. Назвіть види вокалізації, обґрунтуйте мету використання кожного з цих видів.

Рекомендована література:

1. Антонюк В. Вокальна педагогіка (сольний спів): підручник / В. Антонюк. – К.: ЗАТ «Віпол», 2007. – С. 21-24.
2. Микиша М Практичні основи вокального мистецтва / М. Микиша. – К.: Музична Україна, 1971. – С. 51-53.
3. Юцевич Ю. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу. Навчально-методичний посібник / Ю. Юцевич. – К., 1998. – С. 128-129.

1.3. Атака звуку. Тембр голосу

Атака звуку – початок співу, один із найважливіших засобів виразності у процесі співу, так як саме атака звуку визначає послідуєче звучання голосу.

Як надзвичайно важливий прийом для природної співацької установки гортані рекомендується відчуття легкого позіхання, який викликає вільний, дещо розширений стан глотки і понижене положення гортані, і разом з прийомом низького дихання дає свободу роботі голосових зв'язок, готуючи правильне положення резонаторів надставної трубки.

Підходити до установки гортані потрібно як тільки можливо простіше і природно, використовуючи такі прийоми, за допомогою яких гортань знаходиться в положенні найбільш зручному для співу. З перших занять потрібно намагатись встановити нормальне, світле звучання на мецо-форте з легкою невимушеною опорою, домагаючись поєднання звуку з диханням. Доцільним є виконання поспівок і фраз зі словами.

Загальновідомі **три основні типи атаки**: *м'яка*, коли голосові зв'язки змикаються одночасно з надходженням повітря з легенів; *тверда*, коли складки змикаються, а повітря сильним поштовхом «проривається» з легенів, та *придихова*, коли повітря з легенів проходить між зв'язок і вони, змикаючись, переривають його потік.

Від типу атаки залежить співацька техніка та створення художнього образу. Якщо для художньої мети навчений дорослий співак може використовувати різні атаки звуку – м'яку, тверду, придихову, то для початкового співу рекомендують тільки м'яку атаку. Тут стає зрозумілим, що форсування звуку при цьому виключається. Точна атака є показником основи вокальної культури здобувача.

Тембр (забарвлення голосу) – характерна індивідуальна риса людського голосу. Звук людського голосу, який утворюється в гортані, внаслідок коливання голосових зв'язок, являє собою складне звучання, яке складається крім основного тону, ще з низки обертонів або часткових тонів, що збагачують та прикрашають основний тон. Головним вихідним показником автентичності формування голосу при змішаному голосоутворенні є тембр. Увесь процес знаходження правильного змішаного голосоутворення зводиться до вирішення проблем формування найкращого тембру голосу.

Досвід показує, що з тембром голосу тісно пов'язане формування і такої важливої художньої якості вокального мовлення, як чітка і виразна **вокальна дикція**. Правильно сформований тембр є не тільки умовою виразної вокальної мови, але й є одночасно гарантією точної музичної інтонації. Зосереджуючи увагу здобувача на якості (тембрі) звуку, необхідно також навчити його розуміти м'язові рухи свого голосового апарату – прищеплювати йому так зване м'язове відчуття. Ось чому корисно після вдало виконаного звуку, вправи або музичної фрази зупиняти здобувача і, повторюючи їх, рекомендувати запам'ятати та зафіксувати ті відчуття, які він відчуває при правильному голосоутворенні.

Таким чином, і досвід, і теоретичні роздуми запевняють нас в тому, що напрацювання всіх або майже всіх якостей співацької мови прямо чи опосередковано пов'язане з напрацюванням тембру голосу. Саме в тембрі криється польотність і краса голосу, його діапазон, виразність і чіткість вокальної мови, музична інтонація, співацьке вібрато та опора.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття «співацька атака».
2. Обґрунтуйте класифікацію видів атаки звуку.
3. Поясніть, як впливає на характер звуку та інтонацію використання кожного з трьох видів атаки – придихової, твердої, м'якої?
4. Визначте, які педагогічні можливості використання різних видів атаки?
5. Поясніть, який вид атаки найбільш ефективний у навчанні та чому?

Рекомендована література:

1. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва / М. Микиша. – К.: Музична Україна, 1971. – С. 30 – 32.
2. Юцевич Ю. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу: навчально-методичний посібник / Ю. Юцевич. – К., 1998. – С. 53-55.

1.4. Поняття «опора звуку». Методи вдосконалення кантилени

Надзвичайно важливо під час співу зберігати вдихальну установку, тобто розширену нижню частину грудної клітини й спокійне положення плечей, ключиці та верхньої частини грудної клітини. Коротке «затамування» дихання, тривале збереження під час співу вдихальної установки, а також загальмований вихід повітря й прийом позіхання – усе це сприяє напрацюванню та знаходженню складного специфічного комплексного відчуття – **опори звуку**. Це відчуття має бути напрацьоване природним чином, без затискання.

Під **опорою голосу** слід розуміти неперервну підтримку під час співу підзв'язкового тиску дихання, зумовленого, з одного боку, напругою зв'язок, а з іншого – концентрацією дихання, яке виникає під зв'язками внаслідок дії м'язів, які вдихають, і роботи гладкої мускулатури. Правильне співвідношення між напругою зв'язок і силою підзв'язкового тиску є основою співу. Тривалої й еластичної опори звуку на диханні досягають швидше у процесі нижньо-реберно-діафрагмального дихання.

Опора звука пов'язана не тільки з функцією дихання, але й з роботою гортані (змиканням зв'язок) та артикуляційних органів (нижня щелепа, губи, язик, піднебінна завіса). Відчуття опори в поєднанні з чіткою роботою артикуляційного апарату, органічний зв'язок усіх органів голосоутворення зумовлюють природне звучання голосу здобувача. Спокійне, природне дихання під час співу створює умови для «опертого» звуку («опертий» звук – наслідок акустичного протитиску, який виникає від звуження входу в гортань під час співу). Такий звук сприймається на слух як красивий, повний, монолітний та досить сильний. Інакше кажучи, **опора звуку** – уміння співати, економно розподіляючи дихання за досить активного змикання голосових зв'язок.

Основним видом голосоутворення у процесі співу є **кантилена** (cantilena), тобто плавний, зв'язний спів, що слугує основним критерієм у низці показників основ вокальної культури співака.

Перша умова розвитку кантилени – знаходження правильної координації всіх органів голосового апарату, за якої з'являються основні риси опертого, природно озвученого голосу. Друга умова – вміння співати легато (legato), тобто гарно зв'язувати звуки. Ідеальна кантилена потребує повноцінного тривалого звучання кожного голосного звуку у відведеній йому музичній долі часу, чи то чверть, восьма або шістнадцята. Голосний має звучати свій час, не вкорочуючись і не «засмічуючись» раніше вимовленими приголосними. Виховати в голосі здобувачів наспівність, протяжність, навчити їх «тягнути звук» – одне із головних вокальних завдань, що є показником сформованості основ вокальної культури.

З перших занять викладач-вокаліст, уважно спостерігаючи за диханням та артикуляцією, має наполегливо домагатись протяжності, «тягучості» співацького тону. Працюючи зі здобувачем над виробленням кантиленного звучання потрібно досягнути такого положення гортані, щоб у процесі вимови приголосних гортань мінімально відходила від вихідної співацької позиції. Це

дасть змогу зберегти співацьку установку, а разом із нею і забезпечити постійну кантилену.

Практика засвідчує, що надзвичайно важливе для природної співацької установки гортані відчуття легкого позіхання, яке зумовлює вільний, дещо розширений стан глотки і понижене положення гортані і разом з прийомом низького дихання дає свободу роботі голосових зв'язок, готуючи правильне положення резонаторів надставної трубки. Підходить до установки гортані необхідно якомога простіше й природніше, використовуючи такі прийоми, за допомогою яких гортань стає в найбільш зручне положення для співу. Але здобувачам не потрібно розповідати про положення гортані, це завжди призводить до неприродного і вимушеного звучання. З перших занять потрібно намагатись встановити нормальне, світле звучання на мецо-форте (mezzo-forte) з легкою невимушеною опорою, домагаючись поєднання звуку з диханням.

Показником критерію володіння основними вокальними навичками виступає **артикуляція** та **вокальна дикція**.

Артикуляція – чітка, виразна вимова голосних у процесі співу, що залежить від способу організації роботи голосового апарату. Вимова приголосних у співі називається **дикцією**. Якість артикуляції великою мірою залежить від індивідуальних особливостей ротової порожнини здобувача.

В залежності від будови ротової порожнини, для вправ використовуються різні голосні звуки: так звані, «темні» «О» та «У», та «світлі» – «І», «Е», «А». Розвиток голосу проходить у сумісній роботі гортані та артикуляційного апарату. Останній слід розвивати з самого початку, при цьому маючи на увазі, що утворення співацького голосу вирішується на основі правильного формування співацького звуку.

Контрольні запитання та завдання

1. Розкрийте зміст поняття «вокальна техніка».
2. Поясніть значення термінів «кантилена», «легато», «стакато».
3. Назвіть види техніки рухливості голосу, визначте їх зміст.
4. Поясніть, з якою метою застосовується технічний прийом «філірування звуку».
5. Дайте визначення понять артикуляції та дикції.
6. Назвіть органи, які входять до складу артикуляційного апарату.
7. Поясніть роль голосних у співі.
8. Розкрийте суть поняття співацької форманти, поясніть значення високої та низької співацької форманти.
9. Поясніть роль приголосних у співі.
10. Розкрийте значення фонетичного методу у вокально-педагогічній практиці.
11. Визначте роль художньої орфоєпії у мистецтві сольного співу, поясніть її методичний зміст.
12. Які основні принципи вокальної вимови українською?

Рекомендована література:

1. Антонюк В. Вокальна педагогіка (сольний спів): підручник / В. Антонюк. – К.: ЗАТ «Віпол», 2007. – С. 21-24.
2. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва / М. Микиша. – К.: Музична Україна, 1971. – С. 51-53.
3. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу. Навчально-методичний посібник. – К., 1998. – С. 128-129.

Змістовий модуль 2. Методологія самостійного навчання сольного співу

2.1 Виховання інтонаційного самоконтролю у процесі співу

У сучасному світі питання самоконтролю як такого набуває особливої значущості, оскільки безпосередньо впливає на якість виконаної роботи, а звідси – на відповідну винагороду у певних еквівалентах. Така мотивація впливає на опанування особистості, активну участь та креативність у вирішенні поставлених завдань.

Не виключенням стає і навчально-виховний процес, зокрема процес підготовки майбутнього вокаліста-виконавця. Проте, тут важливого значення набуває питання самоконтролю здобувача у ракурсі вокальної інтонації як, власне, основи самоконтролю. Як свідчать опрацьовані нами наукові розвідки, інтонаційний самоконтроль, як одна із сторін навчальної діяльності, так чи інакше присутній на всіх етапах і формах навчальної підготовки майбутнього соліста-вокаліста. Проте розвивається він переважно неусвідомлено з боку здобувача.

Можливості набуття навичок інтонаційного самоконтролю в навчальній діяльності здобувачів можуть бути розширені завдяки систематичній, цілеспрямованій праці викладача сольного співу, за умови розвитку у майбутніх фахівців внутрішнього прагнення до досягнення стабільних результатів, формування потреби постійно контролювати власні дії, прогнозувати і корегувати їх.

Безпосередньо в мистецтвознавчій літературі питання інтонаційного самоконтролю здобувача-вокаліста на сучасному етапі вокальної підготовки піднімали у своїх науково-методичних напрацюваннях українські педагоги Х. Михайлюк, В. Чайка та ін. дослідники.

Цікавим матеріалом для вивчення є методичні рекомендації провідних спеціалістів сучасного зарубіжжя: англійця Р. Берклі та американця С. Рігса, а також розповідь Г. Карась про 4 майстер-клас відомого англійського співака українського походження Павла Гуньку.

Проте, вивчення педагогічної літератури з питань розвитку інтонації та самоконтролю (Т. Ткаченко, М. Букача, О. Халчанської та ін.) дають підставу вважати, що проблема розвитку самоконтролю і його специфічного вигляду – інтонаційного самоконтролю у майбутнього соліста-вокаліста на заняттях з у класі сольного співу залишається однією з найважливіших у вокальній педагогіці.

Контрольні запитання та завдання

1. Вокальні вправи, розспівки.
2. Види вокальних вправ та розспівок.
3. Закріплення поняття та навичку самоконтролю у класі вокалу.

Рекомендована література:

1. Кушка Я. Методика навчання співу: Посібник з основ вокальної майстерності / Я. Кушка. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 288 с.
2. Михайлюк Х. Формування навиків самоконтролю як необхідна умова розвитку співочого голосу / Х. Михайлюк // Вокальне мистецтво: Історія. Сучасність. Перспективи: збірник статей / ред.-упор. Г. Карась. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. – С. 178–182.
3. Чайка В. Мистецтво творити голосом. Роль психофізіологічного стану студента у розвитку його вокальної майстерності: поради педагога / В. Чайка. – Львів: Місіонер, 2008. – 104 с.

Критерії оцінювання завдань для самоконтролю до організації самостійної роботи здобувачів у класі вокалу

Оцінка **«відмінно»** ставиться, якщо здобувач вільно володіє матеріалом, дає повну, чітку відповідь на питання, опанував базову й додаткову літературу з теми, демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу.

Оцінка **«добре»** ставиться, якщо здобувач володіє матеріалом на достатньому рівні, дає повну відповідь, але припускається деяких неточностей у вживанні професійної лексики, частково демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу.

Оцінка **«задовільно»** ставиться, якщо здобувач не дає конкретну відповідь, відхиляється від суті питання, відповідає на поставлені запитання з помилками, відчуває труднощі при встановленні зв'язку між питанням та його практичним застосуванням.

Оцінка **«незадовільно»** ставиться, якщо здобувач не засвоїв матеріал, не дає конкретної відповіді на питання, не наводить прикладів, не ознайомлений базовою та додатковою літературою з дисципліни, не здатний висвітлити поставлене питання.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анікеєва З., Анікеєв Ф. Як розвинути співацький голос / З. Анікеєва, Ф. Анікеєв. – Кишинів: Штиїнця, 1981. – 124 с.
2. Антонюк В. Постановка голосу: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Антонюк. – К.: Вища школа, 2000. – 68 с.
3. Антонюк В. Вокальна педагогіка (сольний спів): підручник (з грифом МОН України) / В. Антонюк. – 3-тє вид. – К.: Видавець Бихун В.Ю., 2017. – 218с.
4. Гавриленко Л. Психофізіологічний фактор як домінуючий у процесі вокального виховання дитини / Л. Гавриленко // Теоретичні та практичні питання культурології: зб. наук. праць НМАУ, Мелітопольський держ. пед. ун-т. – Мелітополь: Сана, 2005. – Вип.20 – С. 86–92.
5. Гавриленко Л. Педагогічні умови формування основ вокальної культури учнів молодшого шкільного віку / Л. Гавриленко / Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 15 [Зб. наук. праць Кам'янець-Поділ. нац. Ун-т імені І. Огієнка. Серія педагогічна] – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2008. – Вип. XIV. – С. 126–129.
6. Гребенюк Н. Формування співацького та розмовного звукоутворення у процесі фахової підготовки вчителя / Н. Гребенюк // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – КПДУ ім. В. Винниченка. – 2017. – Вип.155. – С. 65 – 69.
7. Дрожжина Н. Розвиток виконавських здібностей вокалістів у контексті музичного мистецтва естради / Н. Дрожжина // Проблеми педагогіки мистецтва. Серія: Музична педагогіка і мистецтвознавство: зб. ст. – Ялта: РВВ РВНЗ КГУ, 2007. – Вип.1. – С. 118 – 129.
8. Дюм Д. Розвиток та охорона співацького голосу / Д. Дюм. – К.: Музична Україна, 1988.
9. Євтушенко Д. Роздуми про голос: Нотатки педагога-вокаліста / Д. Євтушенко. – К.: Музична Україна, 1979. – 92 с.
10. Жишкович М. Основи вокально-педагогічних навиків: методичні поради для студентів вокальних факультетів вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації / М. Жишкович. – Львів, 2007. – 43с.
11. Кушка Я. Методика навчання співу: посібник з основ вокальної майстерності / Я. Кушка. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 288 с.
12. Маруфенко О. Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О. Маруфенко. – Суми, 2006. – 265 с.
13. Матвєєва О. Методика формування вокально-виконавської надійності у майбутніх учителів музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Матвєєва. – К., 2010. – 22 с.
14. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва / М. Микиша. – Київ: Музична Україна, 1971. – 78 с.
15. Михайлюк Х. Формування навиків самоконтролю як необхідна умова розвитку співочого голосу / Х. Михайлюк // Вокальне мистецтво: Історія.

Сучасність. Перспективи: збірник статей / ред.-упор. Г. Карась. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. – С. 178–182.

16. Можайкіна Н. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник / Н. Можайкіна. – К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 216 с

17. Мурзай Г. Методика викладання вокалу: навч.-метод. посіб. для магістрантів спец. «Музична педагогіка і виховання» / Г. Мурзай; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 178 с.

18. Овчаренко Н. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія: монографія / Н. Овчаренко. – Кривий Ріг: вид. Р.А. Козлов, 2014. – 400 с.

19. Пляченко Т. Методика викладання вокалу: програма навчального курсу для студентів мистецького факультету (Спеціальність «Музична педагогіка і виховання», ОКР «спеціаліст») / Т. Пляченко. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 30 с.

20. Прохорова Л. Українська естрадна вокальна школа: Навч. посібник для студ. ВНЗ / Л. Прохорова. – Вид. 2-ге. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 384 с.

21. Прядко О. Розвиток співацького голосу: методичні рекомендації для викладачів вокалу та студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів / О. Прядко. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2009. – 92 с.

22. Робоча програма з навчальної дисципліни «Виконавська підготовка за фахом* (академічний вокал)» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 025 «Музичне мистецтво» / розробник О. Габель. – Мукачево: МДУ, 2022. – 41 с.

23. Ростовський О. Методика викладання музики в основній школі: навч.-метод. посібник / О. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга, 2001. – 272 с.

24. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / О. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.

25. Стасько Г. Вокальна підготовка майбутнього вчителя музики як основа удосконалення педагогічної майстерності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г. Стасько. – К., 1995.

26. Федоришин Ф. Формування виконавської майстерності студентів музично-педагогічних факультетів у процесі колективного музикування / Ф. Федоришин. – Київ, 2006. – 206 с.

27. Чайка В. Мистецтво творити голосом. Роль психофізіологічного стану студента у розвитку його вокальної майстерності: поради педагога / В. Чайка. – Львів: Місіонер, 2008. – 104 с.

28. Юдін С. Формування голосу співака / С. Юдін. – К.: Музична Україна, 1962. – 167 с.

29. Юцевич Ю. Теорія та методика формування та розвитку співацького голосу / Ю. Юцевич. – К.: ІЗМН, 1998. – 160 с.

Навчально-методичне видання

Виконавська підготовка за фахом (вокал)

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
Укладач *О.І. Габель*

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК
№ 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>